

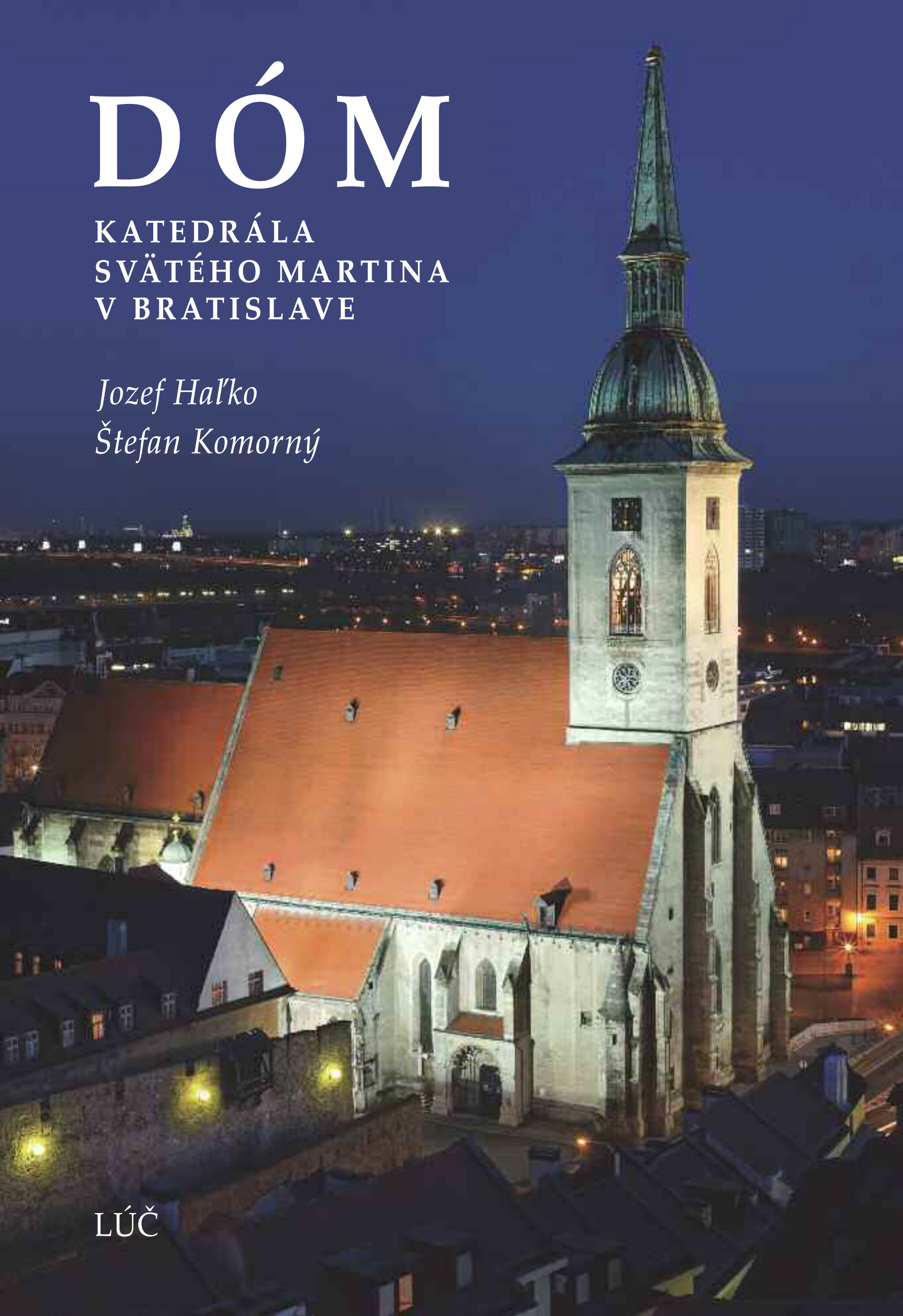
D Ó M

KATEDRÁLA
SVÄTÉHO MARTINA
V BRATISLAVE

Jozef Haľko

Štefan Komorný

LÚČ

D Ó M

KATEDRÁLA SV. MARTINA
V BRATISLAVE

Jozef Haľko
Štefan Komorný

Informačná brožúra

LÚČ

POZVÁNKA DO DÓMU

Kniha *Dóm, Katedrála sv. Martina v Bratislave* má pre dejiny, ako aj reprezentatívne účely mesta i celého Slovenska veľký význam. Je v novodobých dejinách Bratislavy prvá svojho druhu. Unikátna je výnimočnosťou fotografických záberov, zachytávajúcích korunovačný chrám z takých pohľadov, v akých ešte nikdy neboli publikované. Popri fotografiách vyniká i čitateľsky pútavý a na vysokej odbornej úrovni spracovaný text, ako aj grafické stvárnenie publikácie. V neposlednom rade treba ubezpečiť, že kniha je vyhotovená v najvyššej v súčasnosti možnej kvalite.

Kniha určite poslúži ako dar pri štátnických návštevách, významných reprezentatívnych, pracovných, ako aj súkromných udalostiach. Predstavuje nový míľnik v publikovaní kultúrneho dedičstva Bratislavy a Slovenska. Ako taká sa tiež stáva neoddeliteľnou súčasťou hodnotných verejných i osobných knižných zbierok.

Kombinácia jedinečného vizuálneho a čitateľského zážitku, ktorý kniha ponúka, jej dáva aspiráciu získať najvyššie ocenenia odbornej i laickej verejnosti.

Autorom textu je Doc. ThDr. Jozef Haľko, PhD. (1964), katolícky kňaz a cirkevný historik. Doteraz publikoval tieto knihy: *Tam, kde zomrel Peter, Dejiny Lurdskej jaskyne, Modrý kostol, Rozbiť Cirkev, Ave crux, Arcibiskupov zápas*. Na príprave publikácie o Dóme sv. Martina pracoval niekoľko rokov, spracoval všetky dostupné bibliografické zdroje, priamo sa zúčastnil ostatného archeologického výskumu v Dóme.

Autor fotografií Mgr. Štefan Komorný ArtD. (1962), je absolventom Filmovej a televíznej fakulty AMU v Prahe. Od roku 1995 pôsobí ako odborný asistent Ateliéru kameramanskej tvorby a fotografie na VŠMU v Bratislave. Ako kameraman je autorom trikových sekvencií a záberov mnohých celovečerných a dokumentárnych filmov (dokumentárny film *Moderná architektúra na Slovensku* získal cenu Igric 2009). Ako autor fotografií sa zúčastnil na mnohých domácich a zahraničných výstavách.

Autorkou grafickej úpravy knihy je akad. mal. Barbara Neumannová (1961), absolventka Vysokej školy výtvarných umení v Bratislave. Vyštudovala odbor Grafika a knižná ilustrácia pod vedením prof. Igora Rumanského. Je dlhoročnou spolupracovníčkou vydavateľstva LÚČ. Jej umelecký rukopis nesú mnohé monografie: *Modrý kostol, Od Tekova vietor veje, Desať rokov s kardinálom, Mestečko naše Vrbové* a ďalšie.

Vydavateľstvo LÚČ, ktoré knihu vydalo, je na slovenskom knižnom trhu prítomné už dvadsať rokov. Je etablovaným vydavateľstvom v oblasti náboženskej, historickej a kultúrnej. Známe je najmä vydávaním literárneho diela kardinála Jána Chryzostoma Korca. (Najznámejšie sú trilógia *Od barbarskej noci, Tisíc rokov Slovenska s Cirkvou, Človek na cestách zeme, Cirkev v zápase stáročí* a ďalšie.)

Vydavateľstvo reprezentujú aj nasledujúce knižné publikácie: *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska, Slovenská katolícka moderna, Dejiny Slovenska a Slovákov, Kostol ako symbol, Modrý kostol* a ďalšie. Viac ako polovica vydaných diel je pôvodná slovenská tvorba. Publikácia *Dóm, Katedrála sv. Martina v Bratislave* vychádza ako jeho 798. publikácia.

Brožúra obsahuje ukážky v originálnom formáte knihy 240 x 350 mm, ktorá má 608 strán a viac ako päťsto farebných fotografií. Vytlačená je v najvyššej kvalite. Reprezentatívny charakter knihy dopĺňa jej knižné spracovanie – pevná väzba s prebalom. Cena knihy je 58,00 €.

Kontakt:

LÚČ, vydavateľské družstvo Bratislava, Kozičova 2, 841 10 Bratislava
Tel.: 02 6042 1237 • E-mail: predaj@luc.sk • www.luc.sk

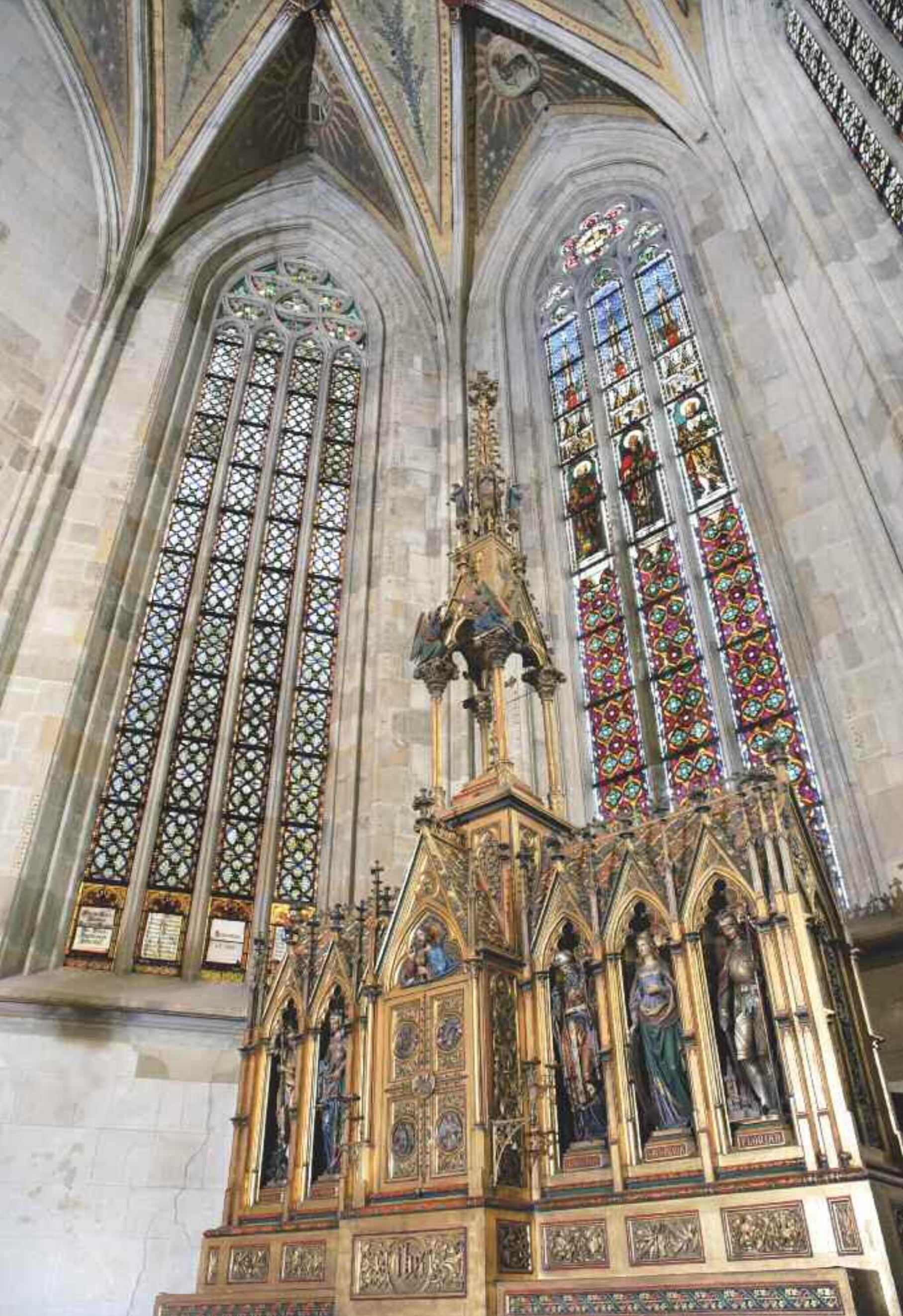
KLENBA SVÄTYNE

Silný muž, predák tesárov, sa pokúšal do stropu vyvrtáť otvor. Zrazu sa mu stokilový kváder zošmykol cez hlavu na chrbát a on zostal ležať v bezvedomí. Krátko potom, ako bezvládneho muža odniesli domov, tlač označila jeho stav za „takmer beznádejný“¹.

Teda nešťastím sa začalo dlho očakávané reštaurovanie svätyne prešporského Dómu svätého Martina. To zároveň potvrdzovalo, že na jej obnovu je najvyšší čas. No koľko námahy stálo, kým sa k nej vôbec mohlo prísť, najmä kým sa získali nevyhnutné financie. Veľkú zásluhu na ich zadovážení mal dóm-sky kanonik Karol Heiller. Na jeho podnet v marci roku 1863 vznikla provízorná komisia, poverená založením Spolku na reštaurovanie Dómu, ktorého štatúty v polovici februára nasledujúceho roku schválil kráľovský uhorský miestodržiteľský úrad. Podľa štatútu bol duchovným patrónom spolku úradujúci prímas, svetského volilo valné zhromaždenie spolku, ktorého predsedom bol mestský farár a jeho zástupca mal byť volený z radov laikov. Okrem dvesto reprezentantov spolku mal mať aj 24-členný výbor, technickú sekciu z odborníkov, zapisovateľa i pokladníka. Na základe týchto pravidiel bol 6. júna 1864 za svet-ského protektora zvolený gróf Pavol Eszterházy a za podpredsedu Teodor Edl².

Predsa však najväčšia ťarcha spočívala na pleciach predsedu Heillera. Podľa jednej laudácie z roku 1867 to bol on, kto sa už v roku 1863 rozhodol zreštaurovať Dóm v jeho pôvodnom slohu a tak ho zachránil od definitívnej skazy³. Na získanie finančných prostriedkov úspešne oslovil prostredníctvom spolku aj členov panovníckej dynastie: popri úradujúcom cisárovi Františkovi Jozefovi, arcivojvodoch Františkovi Karolovi a Albrechtovi najvyššiu sumu venovala vdova, kedysi štvrtá manželka zosnulého cisára Františka I. Karolína Augusta (4 000 forintov) a bývalý, po revolúcii zosadený rakúsky cisár Ferdinand (3 000 forintov).

LIPPERTOV OLTÁR A JEHO OKOLIE

V polovici novembra roku 1867 prešporské noviny s nadšením oznamovali príchod dôležitej návštevy: ostrihomský prímás a knieža arcibiskup Ján Simor celkom prvý raz navštívi mesto, aby v renovovanej svätyni jeho najväčšieho chrámu požehnal nový hlavný oltár. Po uvítaní na nádraží mestskými elitami a zástupmi obyvateľov mesta prešiel vzácny hosť za hlaholu zvonov do Primaciálneho paláca. Tam medzi inými prijal aj predstaviteľov Spolku na reštaurovanie dómu, ktorí prímása ubezpečili, že učinia naďalej všetko v záujme obnovy Dómu. Potom profesor Jozef Ellenbogen-Könyöki odovzdal prímasovi svoju príležitostnú štúdiu o reštaurovaní svätyně¹.

Konsekrácia oltára sa uskutočnila na sviatok patróna chrámu svätého Martina. Úderom deviatej ho-

diny prímás cez južný vchod vstúpil do preplneného chrámu, aby vítaný početným duchovenstvom a za zvukov bubnov a fanfár podišiel ku Kaplnke svätého Jána Almužníka. Tam po krátkej adorácii pred Najsvätejšou sviatosťou pristúpil k vyzdobenému novému oltáru, kým 64-členný Cirkevný hudobný spolok spieval *Ecce sacerdos magnus...* z pera dirigenta a čestného člena spolku Ferdinanda Klossa, ktorý z Viedne prišiel špeciálne na túto príležitosť².

Nasledoval vrcholný okamih slávnosti. „Konsekroval som novopostavený hlavný oltár,“ zapísal si Simor do denníka, „vložil som do kamennej priehlbenej ostatky mučeníkov svätého Vojtecha a Gérarda (Gellérta), po posviacke oltára som vystúpil na kazateľnicu...“³ Odtiaľ Simor prítomných povzbudzoval, aby obnovu chrámu šťastne dokončili⁴.

UKÁŽKA

DONNEROV MARTIN

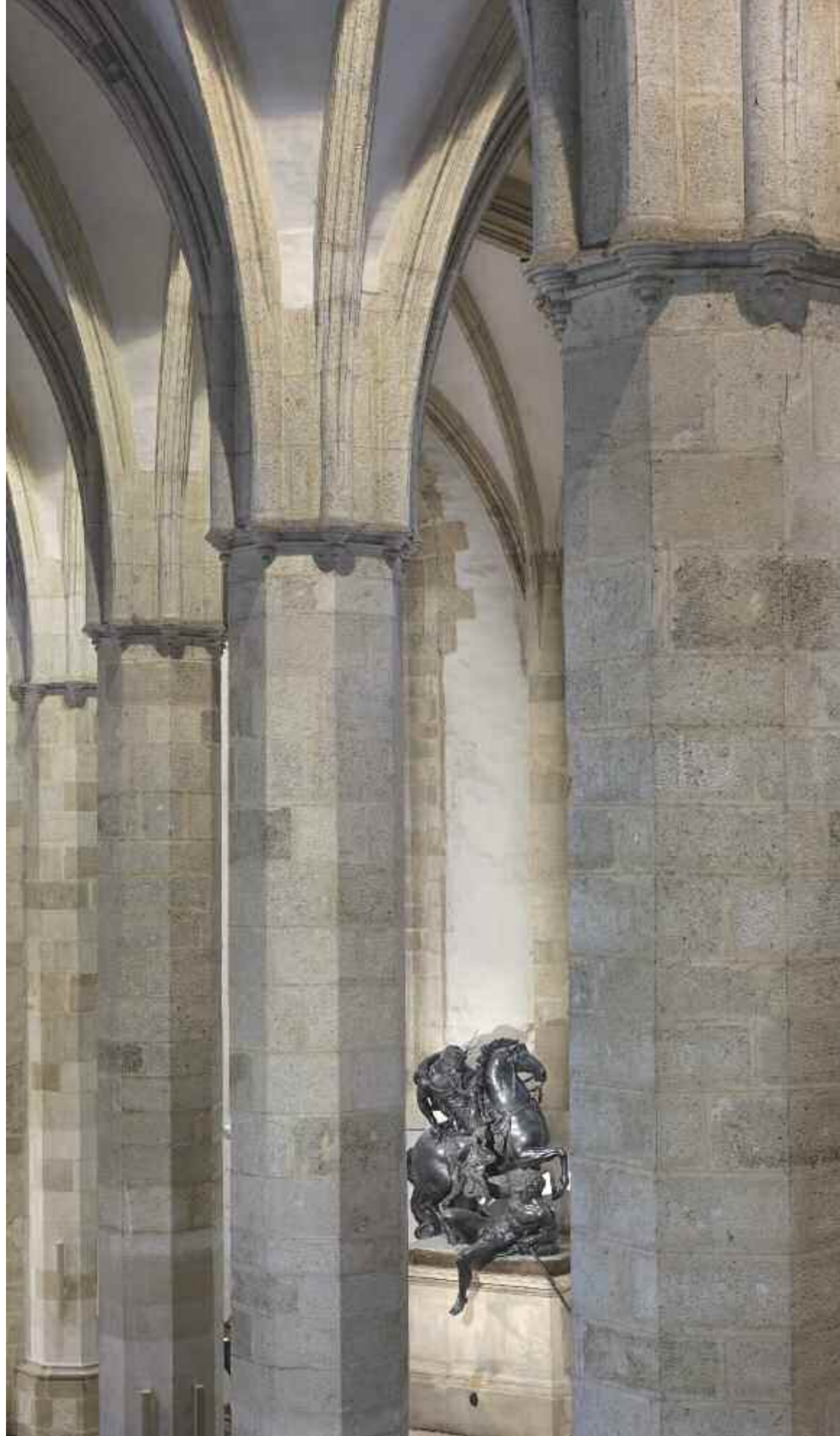
Rozloženie pohrebísk pod Kaplnkou svätej Anny zásadne ovplyvnilo terajšiu polohu súsošia svätého Martina. Pôvodne ho totiž – počas navracania z exteriéru v roku 1912 – mienili postaviť pred Kaplnku svätého Jána Almužníka, no nemohli pre riziko narušenia klenieb podzemnej severnej lode chrámu¹. Preto dnes pútnici a turisti súsošie obdivujú v juhovýchodnom kúte chrámovej lode. Kým sa sem, na svoje terajšie miesto dostalo, prešlo komplikovanú cestu, ktorá sa vlastne začala v letnom sídle ostrihomskeho arcibiskupa Imricha Eszterházyho, čo je budova súčasného Úradu vlády. Tam ho totiž vytvoril už spomínaný umelec Rafael Donner, čím vlastne len potvrdil dlhodobú úctu k svätovi Martinovi.

Slovo „Martin“ znamená „malý Mars“, „Marsov syn“ či „obetovaný, zasvätený Marsovi“. Marsovi, čo bol – podľa klasickej rímskej mytológie – nielen boh vojny, ale bol tiež pokladaný za pôvodcu Rimanov, ktorí sa medzi sebou niekedy nazývali „Marsove deti“. Niet divu, že meno Martin sa páčilo aj vysokému rímskemu dôstojníkovi, ktorý niekedy v rokoch 316 – 317 asi 150 kilometrov južne od Prešporka v starorímskej Sabarii (dnešnom maďarskom meste Szombathely) dal svojmu synovi meno Martin. Vtedy nemohol predpokladať, že práve prostredníctvom jeho syna ako najpopulárnejšieho svätca stredoveku sa toto meno mimoriadne rozšíri a napríklad iba vo Francúzsku, kde sa stane hlavným patrónom, bude 3 672 farností niesť jeho meno rovnako ako 485 obcí².

Martin mal desať rokov, keď spoznal kresťanstvo, preto v talianskej Pavii, kam jeho otca medzitým prevelili, vstupuje medzi katechumenov. Ako 15-ročný skladá na naliehanie otca vojenskú prísahu, pričom aktívnu vojenskú službu začína 17-ročný. Prevelili ho do severofrancúzskeho mesta Amiens, ktorého vstupná brána sa stala pozadím najpovestnejšej epizódy jeho života: keď raz z koňa zbadal žobráka, švihom meča mu oddelil polovicu svojho plášťa. Je viac ako symbolické, že v tom istom meste – v roku 339 – Martin prijal krst. V roku 354 konečne opúšťa elitnú cisársku gardu, neskôr sa vracia domov a svoju

matku, nie však otca, inšpiruje k prijatiu kresťanskej viery. Potom pôsobí v meste Poitiers, kde prijíma kňazskú vysviacku. Následne v meste Ligugé zakladá kláštor, celkom prvý kláštor v Európe; jeho činnosť sprevádzajú mnohé zázraky v podobe uzdravení malomocných, oslobodení od démonov, uzdravovania chorých. V roku 371 tohto aktívneho, láskyplného a empatickeho muža vyvolili za biskupa v Tours. Počas nasledujúcich 26 rokov biskupskej služby naďalej pokračuje v asketickom štýle života, ktorého súčasťou boli návštevy celej diecézy, formovanie kňazov a široká evanjelizačná činnosť. V roku 397 Martin završuje už 80. rok svojho života, napriek vysokému veku predsa navštevuje istú vidiecku farnosť menom Candes, kde 8. novembra 397 zomiera. Jeho mŕtve telo za dobrodružných okolností tajne preplavili po Loire do mesta Tours, kde ho za účasti obrovských más 11. novembra 397 pochovali³.

Martin mal všetky predpoklady stať sa najobľúbenejším svätcom Európy: dieťa z pohanskej rodiny, no predsa konvertita; vojak imperiálnej gardy, no predsa svedok viery a dobročinný kresťan; narodený v Panónii, vyrastajúci v talianskej Pavii a neskôr činný v Galii; askéta zakladajúci kláštor, ktorý však túto formu života neopúšťa ani po nadobudnutí biskupskej hodnosti. Príťažlivá osobnosť, svätec, ku ktorému sa mnohí hneď po jeho smrti obracali s prosbou o orodovanie a pomoc. Hrob svätého Martina v Tours sa čoskoro mení na vyhľadávanú pútnickú destináciu aj mnohých pápežov i panovníkov vrátane kráľa Pipina, Karola Veľkého či svätého Ludovíta. Osemdesiat rokov po jeho smrti sa už nad jeho hrobom týči mohutná bazilika, ktorú potom franský kráľ Dagobert I. dal vyzlútiť a prizdobiť drahokamami. Keď v roku 507 kráľ Chlodvik chystal v meste Tours výpravu proti ariánskym Vizigótom, o pomoc prosil práve Martina ako patróna tohto mesta. Ten sa po víťazstve stal aj hlavným patrónom kráľovskej dynastie, ktorá získala najvzácnejšiu svätomartinskú relikviu – Martinov plášť, *kappu* – z toho etymologicky pochádza *capella regis*, kráľovská kaplnka ako zvláštna inštitúcia na ochranu relikvie.

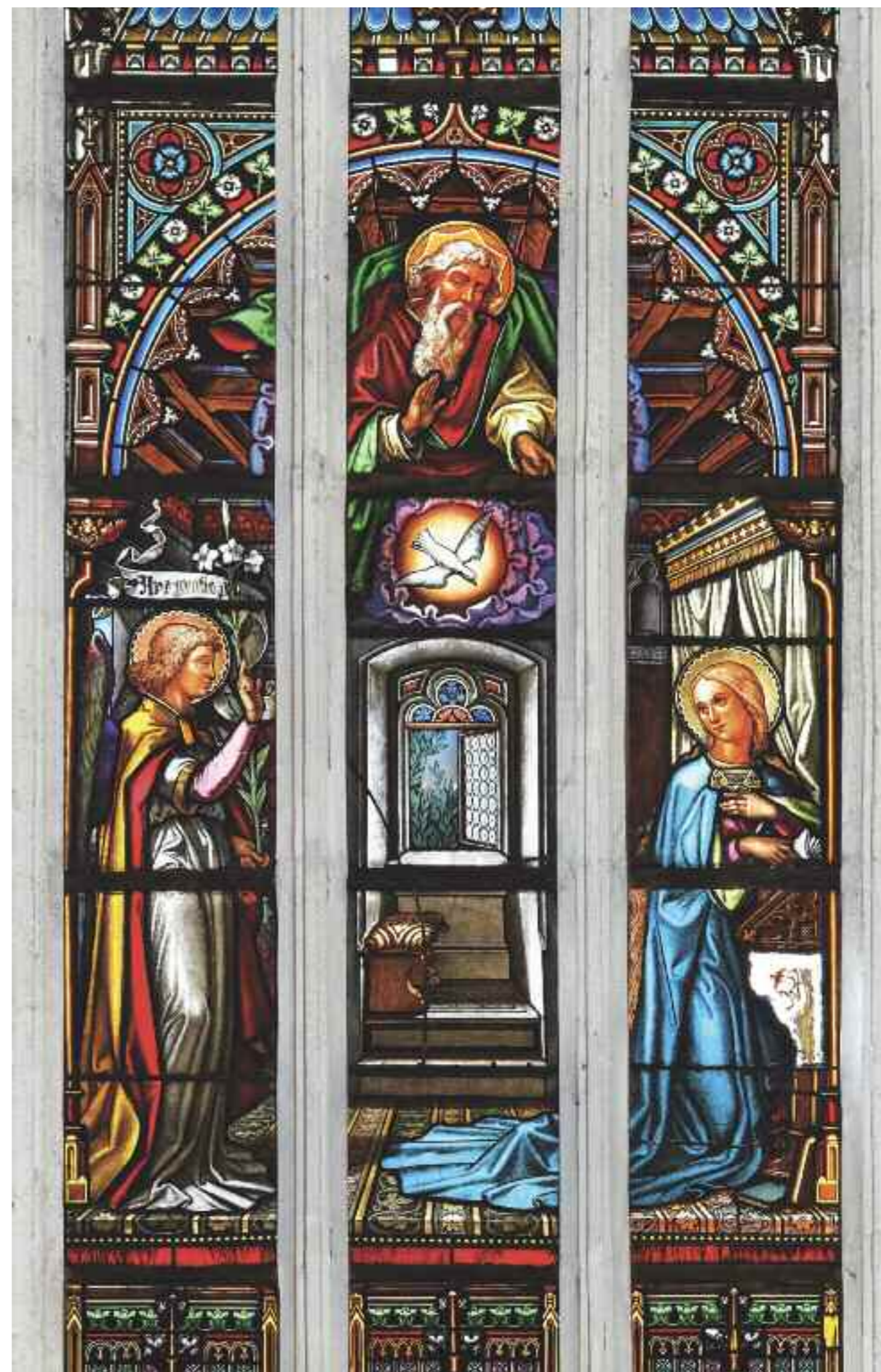

UKÁŽKA

V HLAVNEJ LODI CHRÁMU

V jednej z kritik novj polohy Donnerovej sochy sv. Martina pranierovali nedostatok svetla vo východnom kúte južnej lode. „Nešťastná je voľba tohto miesta,“ kritizoval denník *Tagblatt*, „neprimerané je večerné osvetlenie, ktorého hlavný zdroj je zatienený jedným z pilierov.“ No ani cez deň to nebolo lepšie „už len pre dve okná bezprostredne nad súsoším: ráno vpúšťajú silno prenikavý slnečný jas, oslepujúci pozorovateľa“¹. Dnes však nemôžeme nepriznať, že človeka „oslepuje“ aj krása, farebnosť a ikonografická prepracovanosť oboch vitráží s mariánskymi motívmi. Na severnej je trinitárne poňatá scéna zvestovania: pod žehnajúcim Bohom – Otcom a holubicou symbolizujúcou Ducha Svätého vidno otvorené okno. Naľavo od neho archanjel Gabriel s ľaliou v ruke zvestuje Panne Márii, že bude Božou Matkou. Toto okno „ku cti Boha“ darovali dvaja v Dóme pokrstení súrodenci – Anton Lindemayer, člen predstavenstva Spolku na reštaurovanie Dómu, a jeho sestra Katarína².

Zasklenie vedľajšieho, na východ orientovaného okna daroval „na väčšiu česť a slávu Božiu v roku 1875“ prešporský rodák Jozef Danko, titulárny biskup, historik, spisovateľ a zberateľ umeleckých predmetov. Pozadím výjavu je purpurová drapéria držaná tromi anjelmi, nad ktorými tróni svätý kráľ Ladislav. Darcu možno rozpoznať v chórovej rochete, peľeríne a solideu, ako kľáčí pred bolestnou Pannou Máriou. Jej ženich a krstný patrón donátora svätý Jozef stojí napravo v úzadí. Najnevšednejšia je však oproti Dankovi postava cirkevného učiteľa svätého Hieronyma, patróna teológov i biblistov, autora prvého prekladu Svätého písma z pôvodiny do latinskej Vulgáty: jej interpretácii sa Danko venoval v jednom svojom trojväzňovom diele.

UKÁŽKA

EXTERIÉR

Na základe bohatej členitosti interiéru veže by sa logicky predpokladalo, že jej bude zodpovedať aj exteriér o to viac, že západná fasáda zvyčajne na gotických chrámoch tvorila ich najozdobnejšiu časť. No v prípade bratislavskej Katedrály je toto priečelie strohé a chladné ako hradba nejakej pevnosti bez adekvátneho kostolného portálu vedúceho k hlavnej lodi. Ba je aj takmer bez okien, pričom tie spodné boli prerazené až dodatočne kvôli svetlu pre sakristiu a kaplnku. V skutočnosti mala dómska veža ako jedna z najstarších častí kostola dve funkcie: bola nielen súčasťou chrámu so všetkým, čo k tomu patrí, ale aj baštou mestského opevnenia, ktorého dvojité hradby vrastali – z juhu i zo severu – priamo do chrámových múrov. Cez ne prečnievala táto vežová bašta predsunutá až do obrannej priekopy, pričom nebola iba formálnym fortifikačným prvkom stavby, ale viackrát z nej naozaj bránili mesto. Najmä voči hradu, ktorý nebol súčasťou mesta – analý takéto udalosti spomínajú v rokoch 1349, no najmä v roku 1439, keď sama mestská rada vežu vyzbrojila deviatimi dvojhlavňami¹. Malo to konkrétnu príčinu, zápas o panovnícky trón medzi prívržencami Ladislava Pohrobka, vnuka zosnulého kráľa Žigmunda, a Vladislava Jagelovského. Kým jeho prívrženci mali v rukách Prešporský hrad, za Ladislava sa postavili mešťania, ktorí celé dva roky sporadicky ostreľovali nepriateľov na hrade aj z dómskej veže². Posledná paľba sa okolo dómskej veže ozývala zo sovietskych samopalov v auguste 1968. Pravdepodobne pre podozre-

nie, že vo veži funguje tajná protiokupačná vysielacia, v sobotu 24. augusta ju sovietske vojská intenzívne ostreľovali. Keď o dva týždne špeciálna komisia vyhodnocovala mieru devastácie chrámu, konštatovala, že „na veži vznikli strelbou na medenom krytí a jej ozdobách škody za dvestotisíc korún“³.

Poškodená medená krytina pochádzala ešte z čias, keď vežu v roku 1849 po ničivom požiari znovu zastrešili. Tejto poslednej modifikácii veže predchádzalo niekoľko iných, ako to vyplýva z jej rôznych dobových vyobrazení. Napríklad keď v roku 1760 veža ľahla popolom, počas následnej päťročnej rekonštrukcie ju zvýšili o trinásť laktov a zavřili korunou na pripomienku tunajších korunovácií. Bola to koruna odlišná od dnešnej, keďže vo štvrtok 13. júna 1833 blesk vežu znovu vznietil. Hoci spočiatku nejavila známky požiaru, napokon plamene prepukli s takou ničivosťou, že sa kolosálna strecha za neopísateľného lomozu zrútila na Kapitulskú ulicu, kde zasiahla požiarňický povoz. Preto sa vtedy pokladalo za pravý zázrak, že dómska strecha a časť veže so zvonami a hodinovým mechanizmom sa zachovala. K desivému divadlu sa zbehli stovky Prešporčanov⁴. Očitým svedkom skazy sa stal aj Ferdinand V., pred tromi rokmi tu korunovaný panovník. Možno ho spomienka na vtedajšie uvedenie na trón inšpirovala k veľkorysému daru vyše 100 metrákov medi na nové pokrytie veže. Donátor bol rýchly, no práce pomalé – až v roku 1849 sa zavřili opravy, ktorých výsledok môžeme obdivovať dodnes⁵.

Informačná brožúra ku knihe *Dóm, Katedrála svätého Martina v Bratislave*,
vydalo vydavateľstvo LÚČ.